

եւ — doctus indoctus չընազատներու ձեռքն իյնալով՝ կը պարտաւոր ինչ որ ըստ ինքեան գովելի էր, եւ կը գովուի ինչ որ պարտաւելի էր։

4. Քննադատեն ամենէն աւելի պահանջուածն է — Անլոյշնախալիւն։ Արտաշէն ձիւրը, բայց հազուադէպ... Եթէ մարդս ուրեք եւ արեւէ կազմուած չլլայր, հետք էր թէ լինէ անկողնակալ չընտառաներ գտնուելին — Ի տեսակաւորն շատ բան զիրին է քննադատին, բայց երբ մասնաւոր գործքի մը, երկասիրութեան մը պիտի մըկեցնեն իւր գառատասնը՝ հոն կը վարդաբերեն իր տառամանի եւ... կը տախլուի իւր սկզբունքներէն բացառութիւն ընել։ Անմահաց անհաւսթիւն, անձնական յարաբերութիւնը, շահ, յոյս, երկիրը, խաւարտեղ կուրութիւն — ահա գայթակղութեան քարոս խալթին՝ որոնց զարնաւելով կը փշիք քննադատին գրիւն ու լեզուն։ որուն քանի որ եղաք մէջ փորձով իսկ համոզուած են անշուշտ ազգային լրագրութեան ընթերցողներն։ — Եւ ի հակառակին՝ չկարծենք որ անլոյշնակալ ենք՝ երբ սկզբունք բրած ենք խալթ բացատրութեամբք գառափեանէ, խճճէ իրան ու անիրաւ, լաւն ու յոսին, թերին ու կատարելալ։

Քննադատութեան վախճանն, ինչպէս վերագրեն յիշատակեցիք, պիտի ըլլայ յառաջագոյնը ըլլալով զխոթութեան, եւ զրականութեան կամ արուեստի առարկէն լուսաւորող, եւ այն պատճառաւ զորոյց մը թերութիւնը դիտել արուած ժամանակ՝ ուղիւն ու կատարելալ պիտի ուսուցանէ քննադատն։

Իսկ քննադատաւը։ Voilà le hic, Մեր բնկերն լուսաւոր ընելու համար արուեստը վոյց մասնաւորներ խօսքը, երեք տեսակ արուեստաւոր (ինչպէս նաեւ հեղինակ, մատենագիր եւ այլն) կը գառադանք. մեծ, միջակ եւ փոքր։ Առջիններն իրենց զերենք այնպէս կատարաւ կը կարծեն, որ նոյն իսկ ամենադիտական տեսակեւեմ առեալ եղած իրաւոյ՝ քննադատութիւնն ալ կ'արհամարհեն, եւ ասոր արդար պահանջմանցն ակամբ կ'սխալեն՝ անարժան կը համարին։ Երկրորդ (միջակ) կարգի արուեստաւորը՝ ամենայն եռանդեամբ եւ փութով իրենց արուեստն ի գործ կը դնեն, եւ առանց քննադատն որաւ շնորհալով՝ համոզեալ են թէ ճշմարիտ քննադատութիւնը պիտի ճանշնայ իրենց արդիւնքն. եւ իրօք եթէ քննադատութիւն կ'գտուին։ Այսպիսիք, առակ են մեծամեծ գործներ, իսկ երրորդ կարգի (փոքր) արուեստաւորը՝ այնպիսիք, որ միայն ի իշխէ եղած քննադատութեան կը սպաննեն, եւ կուզեն որ աշխարհ ամենայն իրենց ոչինչ տալանդով կ'ոյց զարմանայ։ Իրենց քանի մը կողմակիցներովն ամեն փորձ կը փորձեն, երբեմն նաեւ յանդիման, հատարաւթիւն խաբէլ բարոյապէս եւ նիւթ ապէս։ — Արեւօք այս վերջին երեւոյթն շատ զրական հրապարակայ վոյց չ'ընեաւ։ Անգրազեղեք եւ թերուսմանք՝ վարդապետ կը հեռանան։ Կուզեն որ իրենց դոյնք եւ վախճանագրող զբուծիւններն հատարակութիւնը ծախահարութեամբ ընդունին։ Վայ անոր որ յանդգնի ասանց նկատմամբ աննպատակ դատարան կարել։ Իսկոյն հօսք ու բոց դարձած՝ ամեն կերպով կը ջանան, որ

զոնէ իրենց լրագրական ազգականն արգարայի քննադատութեան ձայնը խղզեն։ —

Այս է ահա քննադատութեան, քննադատին եւ քննադատելոյն պատկերներն։ —

Ինչ է այս մեր յօդուածին նշատակը։ Հանդէս՝ թէ յառաջագոյնութեան համար եւ թէ ամեն երկասիրութեանց բուն արժանիքն ու յարգը, յերեւան հանելու եւ թերութեանց մտազիր ընել տալու նպատակաւ, իրեն առարկէ կը բանայ՝ առայժմ միայն խմբագրութեան ուղղեալ զոյց վոյց, որչափ պարագաներ կ'ենեն իւր կարծիքն այստեղ։

Հ. Գ. Մ.

Ամէմեմն ՍՊՐՈՏԻՉ. — Լոյս եւ ստուերը. Հերթմածը։ — Վեշտասանաւալ, 62 էրեն, Կոստ.պոլիս, 1887։ Տպ. Պապուսպուլան։

Aut prodesset volunt aut delectare possent,
Aut simul et lucunda et idonea dicere villas.
Որոտիւ, Արեւոս Բաժնատեղութեան։

(Բանաստեղծութիւնն իբրեւ մի զգեղնիկ արուեստից (beaux arts), Ոլեարտիսի խօսքերուն նայելով, կոչուած է՝ մարդուն օգտակար իր կամ զուարճալիք պատմուլ։ — Բանաստեղծներն ի սկզբանէ հեռէ ամեն ազգաց քով մեծ պատուի մէջ են, եւ գծաւորաւ կրնայ ազգ մը գտնուիլ, որուն թէ կրճարական եւ թէ առանձին կենաց հեռ (իբրեւ երգ, առգ, նուագ եւ այլն) կապուած ըլլայ բանաստեղծութիւն, ինչպէս հինքն համոզուած էին. Երգով կը հաղաւորէ զիբ, նայնպէս երգով՝ եւ ուրուակարէ։) (Ոլեարտիսի թուղէն։)

Ոլեմն բանաստեղծին իւր քաղցրաղէ ջնարին մատներան աղեւթ թրթռանայն ծծմամբք պիտի զուարթարնէ, հրահանգէ ուսուցանելով զճմարտութիւն ճշմարտութեան փափագող մարդկութեան։ Որչափ մեծ պաշտօն։ Բայց որչափ ալ ուսկաւածի են զինդարներ, Ոլեարտիսներ, Վերջիններ, — Բանաստեղծութիւնն որպէս զի գործի առնու իրեն մահկանացուն մը սիրան, միայն ու քնարը կը պահանջէ փոքր ի շատէ բնական ձիւր, զուարթ բնութիւն, անխռով կենք եւ հոգիւր աղատ ժամանակ։ Ոլեմն բանաստեղծութեան առտակ չեն անմիջ որոնք ծանարթ սիրիծ տիրութեամբ ճնշեալ՝ չեն կրնար ձմարել արանք բանաստեղծութեան պայծառ ու վճիռ երկնականար եւ շրջադոյնը բաղդարայր բուրառատաց զմոլոցեղիչ հոսեռու մէջ, թէ եւ այսպիսիք ալ քաշ եղբերակութեան, սղեր, սղերգութեան ստաղկութիւն ունենան, զոր բնագրանի մտօք բանաստեղծութեան կարգը կրճարք դասել։

Մենք թաղմաթիւ առիթներու մէջ լսած եւ համոզուած ենք թէ մեր ազգին մէջ ի սկզբանէ հեռէ մինչեւ յայսօր շատ ցանցաւ են բառին ընդարձակ առմամբ՝ բանաստեղծ, անուն արժանիք։ Սակայն պուտեղջ շքեղ գափին աւ պակասելու համար այսօր կատարուած ճիշդ ու ջանք՝ ծաղկաւեւ եւ կուտայր ապապայ մը կը նկարէ մեր աչաց առնէն։ Իբրեւ այսպիսի ջանք կը նկատենք՝

